

УДК 378.145.026:81.111

ВРАХУВАННЯ АНАЛІЗУ ПОТРЕБ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПРИ РОЗРОБЦІ КУРСУ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Жорняк Н.Є., к. пед. н.,
доцент кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

Новосілець О.В., асистент
кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглянуто основні теоретичні та практичні аспекти врахування аналізу потреб спеціальності при розробці курсу фахової іноземної мови. Здійснено аналіз останніх джерел та публікацій досліджуваної теми. Розглянуто основні підходи до розробки курсів фахової іноземної мови та їхня відмінність від оволодіння загальними іншомовними навичками. Проаналізовано особливості вивчення фахової іноземної мови на підприємствах та у вищих навчальних закладах. На основі проведеного опитування студентів інституту ІТРЕ НУ ЛП зібрано інформацію щодо зацікавленості курсом фахової іноземної мови, для чого потрібен такий курс, який із методів навчання є найбільш ефективним і які навчально-методичні матеріали сприятимуть покращенню майбутньої фахової майстерності.

Ключові слова: фахова іноземна мова, аналіз потреб, іншомовні навички, анкетування, опитувальник, навчальні програми, рівні іншомовної компетентності.

В статье рассмотрены основные теоретические и практические аспекты учета анализа потребностей специальности при разработке курса профессионального иностранного языка. Осуществлен анализ последних источников и публикаций исследуемой темы. Рассмотрены основные подходы к разработке курсов профессионального иностранного языка и их отличие от овладения общими иноязычными навыками. Проанализированы особенности изучения профессионального иностранного языка на предприятиях и в высших учебных заведениях. На основе проведенного опроса студентов института ИТРЕ НУ ЛП собрана информация относительно заинтересованности курсом профессионального иностранного языка, для чего нужен такой курс, какие методы обучения являются наиболее эффективными, какие учебно-методические материалы будут способствовать улучшению будущего профессионального мастерства.

Ключевые слова: профессиональный иностранный язык, анализ потребностей, иноязычные навыки, анкетирование, опросник, учебные программы, уровни иноязычной компетентности.

Zhorniak N.Ye., Novosilets O.V. THE ESSENCE OF NEEDS ANALYSIS CONSIDERATION IN DEVELOPING ESP COURSE

The article deals with problem of needs analysis consideration in ESP course development. Both theoretical and practical aspects are taken into consideration. The analysis of recent publications and sources on subject is made. The main approaches to ESP course development and their difference from general foreign-language acquisition skills are dwelt upon. The peculiarities of ESP courses at enterprise and in higher educational establishment are considered. On basis of survey conducted in Institute of Telecommunications Radioelectronics and Electronic Engineering (Lviv Polytechnic National University) information about interest rate in an ESP course, why such a course is needed, which teaching methods are most effective, what teaching materials will enhance future of their professional skills was collected.

Key words: ESP, needs analysis, foreign language skills, survey, questionnaire, curricula, levels of foreign language proficiency.

З розвитком інформаційних технологій знання англійської мови для технічних спеціальностей стає вкрай важливим і це вимагає детального дослідження, оскільки в багатьох сферах науки та техніки постійно з'являються нові поняття, які потребують якісного перекладу та розуміння як вузькими спеціалістами, так і загалом. Адже незнання нових термінів, понять та напрямків досліджень, невміння спілкуватися з іноземними колегами, неможливість висловитися на міжнародних заходах призводить

до інкапсуляції вітчизняної науки загалом та технічного прогресу зокрема. Тому просто достатній загальний рівень володіння іноземною мовою без знання спеціальної термінології та мовних кластерів певної галузі істотно знижує конкурентоздатність випускника. Саме прив'язаність іноземної мови до майбутньої професії є однією з найсильніших мотивацій студентів до її вивчення у вишах.

Проблемам навчання іноземної мови за професійним спрямуванням були присвя-

чені наукові дослідження низки вчених-педагогів і методистів: І. Бермана, Т. Серової, С. Фоломкиної, П. Робінсон, Б. Кофі, Р. Боліто, Н. Брігер, Дж. Комфорт, Т. Хачінсон, А. Вотерс, Т. Дадлі-Еванс, Ст. Джонс та ін. У більшості публікацій з теми автори погоджуються з тим, що формування фахової іншомовної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей має певні відмінності та потребує спеціальних технологій і підходів, однак конкретних розробок, які б відповідали умовам сьогодення, мало.

Метою цієї публікації є розгляд теоретичної та практичної сутності підходів до розробки курсу фахової іноземної мови з урахуванням аналізу потреб спеціальності.

Як вважають основоположники цього напрямку Том Хатчінсон та Алан Уотерс, фахова англійська мова – це підхід до викладання мови, в якому всі рішення щодо змісту і методики викладання ґрунтуються на тому, які підстави до навчання має учень [1]. Навчання іноземних мов через використання змісту фахових дисциплін, як один із підходів до викладання іноземної мови професійного спрямування, поступово набуває все більшої популярності серед викладачів іноземних мов у вищих навчальних закладах України. Такий підхід забезпечує одночасне засвоєння знань із певної (немовної) дисципліни, а також мовленнєвих навичок і вмінь, пов'язаних із мовою, що вивчається, та зі спілкуванням нею.

Варто зауважити, що вивчення фахової іноземної мови в університетах та на підприємствах (тренінги, курси підвищення іншомовної компетентності) суттєво різняться. Якщо на курсах у межах підприємства достатньо лише опанування вузькоспеціалізованого словника та мінімального набору граматичних кластерів, то навчання в університеті передбачає ширший підхід. Сфера майбутнього застосування іншомовних навичок не є чітко окресленою та однозначно визначеною. Тому вивчення англійської у вишах, окрім професійного спрямування, повинне передбачати засвоєння основних академічних елементів.

Підхід до навчання англійської мови за професійним спрямуванням істотно відрізняється на Заході і в нашій країні. Основні розбіжності полягають у тому, що в нашій системі вищої освіти навчання фахової іноземної мови відбувається на основі програм, навчальних планів і матеріалів, складених спеціалістами-мовознавцями і методистами (звичайно, із залученням, зазвичай мінімальним, спеціалістів у відповідній галузі). Думки й побажання конкретних студентів щодо їхніх мовних потреб, перспектив на майбутнє, намірів із вико-

ристання іноземної мови не з'ясовуються й не враховуються. Мета, зміст і методи навчання формулюються централізовано, а потім переносяться в аудиторію разом із готовими навчальними матеріалами, так що студенти практично не мають вибору: що вчити, для чого, з використанням яких матеріалів [2].

Західна методика в якості свого провідного постулату вимагає починати навчання англійської мови для спеціальних цілей (ESP) з *learning needs analysis*, тобто з аналізу потреб студентів кожного конкретного напрямку, сучасних вимог працедавців, пропозицій галузевих фахівців та вивчення загальнодержавних напрацювань у цьому напрямку. Тільки на підставі такого аналізу викладач, який працює в даній групі, повинен скласти (а не отримати централізовано) програму й навчальний план для цієї групи. Такий підхід найбільше відповідає вимогам загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, в яких пропонується в навчанні іноземних мов виходити з потреб, мотивів, характеристик і здібностей студентів, які б можна було гармонійно поєднати з вимогами майбутнього робочого середовища [3].

Для окреслення потреб студента та галузі, ми повинні спочатку визначити, що мається на увазі під аналізом потреб і вибрати найбільш відповідний їхній тип для нашого навчального контексту. Щодо визначення самого терміну, то на думку Річарда Бервіка загальну структуру його найчастіше визначають, як вимірювану прогалину між поточним станом справ та бажаним майбутнім результатом [4]. Якщо застосувати це доволі об'ємне визначення до університетського курсу іноземної мови, варто найперше визначити рівень студентської наявної мовної компетентності (тобто поточний стан справ) і встановити кінцеву мету для курсу (бажаний майбутній результат).

Англійський дослідник Річард Уест виділив такі п'ять категорій аналізу потреб:

- 1) ситуативний аналіз – встановлення вимог до вивчення мови з урахуванням сучасних професійних та академічних вимог;
- 2) аналіз прогалин загальних іншомовних навичок – показати відповідність наявних іншомовних навичок встановленим вимогам;
- 3) стратегічний аналіз – визначає, що і як потрібно вивчити та які методи застосувати;
- 4) аналіз наявних засобів здійснюється розробниками курсу для визначення сильних і слабких сторін усіх учасників навчального процесу;
- 5) аналіз мови галузі – вивчення галузевих вимог щодо фахових іншомовних навичок [5].

Щодо загальнодержавної політики, то, як відомо, 2016 рік оголошено роком англійської мови в Україні. Відповідний Указ підписав Президент України Петро Порошенко. Таке рішення ухвалене з метою сприяння її вивченню для розширення доступу українців до світових можливостей, забезпечення інтеграції України до європейського простору та підтримки програми Go Global та Україна Speaking, які визначають вивчення англійської мови одним із пріоритетів стратегії розвитку. Кабінету Міністрів України доручено розробити і затвердити комплекс заходів на 2016 та наступні роки, що будуть спрямовані на активізацію вивчення англійської мови громадянами. Зокрема, уряд має передбачити організацію на базі вищих навчальних закладів курсів із вивчення англійської студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними і науково-педагогічними працівниками, сприяти розширенню навчальних дисциплін англійською мовою.

Фахова іноземна мова на відміну від загальноосвітньої має певні специфічні характеристики, які англійські дослідники Тоні Дадлі-Еванс та Мері Ст. Джонс поділили на змінні та постійні.

До постійних належать такі характеристики:

1) фахова іноземна мова відповідає специфічним потребам студента;

2) фахова іноземна мова використовує методи та прийоми, властиві галузі знань, яку вона обслуговує (методика спеціалізованих дисциплін);

3) фахова іноземна мова бере за основу мову (лексику, граматику), жанр і дискурс спеціальних текстів.

Змінними є такі характеристики:

1) програма з фахової іноземної мови може бути розроблена для різних спеціальних дисциплін;

2) в певних ситуаціях вивчення фахової іноземної мови може використовувати методи, які є відмінними від методів викладання загальноосвітньої англійської мови;

3) як правило, програми з фахової іноземної мови розробляють для студентів вишів та працівників певної галузі;

4) фахова іноземна мова передбачає, що студенти вже оволоділи базовими знаннями англійської мови [6].

Одна з основних проблем, з якою стикаються викладачі фахової іноземної мови – це різний рівень загальної іншомовної компетентності студентів у межах однієї групи. Для вивчення курсу фахової іноземної мови необхідно оволодіти її базовим рівнем не нижче рівня B1 (розуміти основні ідеї простих чітких повідомлень зі знайомих царин,

що регулярно зустрічаються на роботі, у школі, на відпочинку тощо; могли спілкуватися в більшості ситуацій, що можуть виникнути під час подорожування місцями, де говорять цією мовою; бути здатним скласти зв'язне повідомлення на теми, які знайомі чи які стосуються особистих інтересів; могли описати враження, події, мрії, сподівання і прагнення, викласти та обґрунтувати свою думку та плани) [3].

Беручи до уваги вищезгадані теоретичні положення, нами був здійснений аналіз потреб одного з інститутів НУ ЛП – ІТРЕ для розробки курсу фахової іноземної мови.

Метою цього аналізу було виявити основні вимоги галузі, проаналізувати прогалини загальних іншомовних навичок та визначитися з методами навчання. Окрім вивчення галузевих стандартів та навчальної документації, бесід із керівництвом інституту та співпраці з галузевими фахівцями, основним обраним методом дослідження було анкетування студентів.

В опитуванні брало участь 170 студентів ОКР «бакалавр» (141 студент першого та другого курсів) та «магістр» (29 студентів першого року навчання). Воно проводилося серед напрямків підготовки «Телекомунікація», «Радіотехніка», «Радіоелектронні апарати», «Мікро– та наноелектроніка», «Електронні пристрої та системи», «Оптитехніка», (ОКР «бакалавр») та спеціальностей «Інформаційні мережі зв'язку», «Радіоелектронні апарати та засоби», «Мікро– та наноелектронні прилади і пристрої», «Електронні прилади і пристрої», «Лазерна та оптоелектронна техніка» (ОКР «магістр»). За гендерним розподілом представники чоловічої статі переважали (86%). Рідною мовою респондентів була українська (147 ос.), російська (8 ос.), польська (1 ос.), білінгви (2 ос.) та не вказали мову (11 ос.).

Нашим основним завданням було зібрати інформацію, що стосується зацікавленості курсом фахової іноземної мови, для чого потрібен такий курс, визначити поточний рівень володіння іноземною мовою, які види та підвиди навичок є найважливішими для їхнього майбутнього професійного розвитку, котрі з методів навчання є для них найбільш ефективними, які навчально-методичні матеріали сприятимуть покращенню їхньої майбутньої фахової майстерності.

Анкетування проводилось англійською мовою. Для зручності та кращого розуміння респондентами запитань було також запропоновано глосарій ключових термінів питальника.

Проведене нами опитування виявило, що 70% респондентів вважають доцільним

вивчення курсу іноземної мови загально-го призначення перед проходженням курсу фахової. Щодо наявного рівня володіння іноземною мовою, який студенти мали оцінити самостійно (наявність сертифікатів, які б його підтверджували відсутня), то результати були такими: 55% респондентів вважають, що здатні читати і перекладати англійські тексти без словника, 18% – читають і перекладають зі словником; 31% опитуваних вважають свої письмові навички достатніми для виконання професійних завдань, 44% навички письма з іноземної мови оцінюють як недостатні через слабкі граматичні, орфографічні та лексичні вміння; 47% легко розуміють англомовного співрозмовника, для 28% опитаних зрозуміти англомовного співрозмовника складало істотні труднощі; 33% легко висловлюються англійською, натомість 42% це зробити доволі важко. В опитувальниках часто траплялося поєднання «я без проблем розумію співрозмовника, але мені важко висловлюватись самому» і «читаю і перекладаю без словника, але існує проблема письмових навичок», що часто вказує на пасивне володіння англійською.

Лише 30% респондентів додатково відвідують курси іноземних мов чи займаються з репетитором, 64% надають перевагу живому спілкуванню при вивченні іноземної, а 17% воліють вивчати її он-лайн. Більшість опитаних (67%) вважають, що курси фахової іноземної мови доцільно вводити не раніше другого року навчання, оскільки на початку навчання студенти не володіють достатнім рівнем галузевих знань.

Щодо практичного використання набутих іншомовних навичок, то для 74% вони необхідні, оскільки англійська є основною мовою майбутнього робочого місця, 41% співпрацює з англомовними колегами, 24% планують відвідувати фахові курси, які викладати-муть англійською, та 39% потребують її, бо більшість сучасної фахової літератури видається англійською мовою.

Особливістю навчання іноземної мови професійного спрямування є також той факт, що для кожної професійної галузі (ІТ, бізнес, право) або спеціальності (соціологія, фінанси) програма з іноземної мови повинна брати до уваги специфіку лексичного наповнення та особливий формат усних та письмових текстів, властивих саме цій професії. За цих умов дослідники вважають перспективним побудову міждисциплінарних курсів англійської мови професійного спрямування, які б відображали різні предмети спеціальності. Фахова іноземна мова може стати не тільки об'єктом засвоєння, а й засобом розвитку

професійних умінь. Це можливо за умови використання в навчанні не тільки професійно орієнтованих навчальних матеріалів, а й видів діяльності, які спрямовані на формування професійних умінь майбутніх фахівців. Професійна спрямованість діяльності передбачає:

1) інтеграцію фахової іноземної мови з профілюючими дисциплінами;

2) завдання навчити майбутнього фахівця на основі міжпредметних зв'язків використовувати іноземну мову, як засіб систематичного поповнення своїх професійних знань, і як засіб формування професійних умінь і навичок;

3) використання форм і методів навчання, спрямованих на забезпечення формування необхідних професійних умінь і навичок майбутнього фахівця [7].

Отже, на даному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки процес навчання іноземної мови за професійним спрямуванням та виділення в цьому процесі формування іншомовної фахової компетентності потребує значних змін і вдосконалення. Ініціаторами таких змін мають виступати викладачі ESP – англійської мови для спеціальних цілей та замовники – керівники фірм, підприємств, агенцій, яким необхідні фахівці з хорошим знанням іноземної мови та розвитими вміннями професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Hutchinson T. English for Specific Purposes : A Learner-centered Approach / Tom Hutchinson, Alan Waters. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 315 p.
2. Микитенко Н.О. Теорія і технології формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д. п. н.: спец. 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти, 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови / Н.О. Микитенко. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 42 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Berwick R. The Normative Basement for Needs Assessment in Applied Linguistics : A Critical Re-examination / Richard Berwick // JALT Journal. – 1984. – Vol. 6 (1). – P. 147–168.
5. West R. Needs Analysis in Language Teaching / Richard West // Language Teaching : Cambridge University Press. – 1994. – Vol. 27. – P. 3–19.
6. Dudley-Evans A. Developments in English for Specific Purposes: A Multi-disciplinary Approach / Tony Dudley-Evans, Mary St. John. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
7. Carver D. Some propositions about ESP / David Carver // The ESP Journal. – 1983. – № 2. – P. 131–137.